

Сенка Наумовска

Dušan Kecmanović:
Etnička vremena
Beograd, Biblioteka XX vek, 2001

Колку повеќе човековиот живот го определуваат и оформуваат колективните норми, толку е поголем неговиот неморал.

К. Г. Јунг

Во книгата есеи *Етнички времиња*, Душан Кеџмановиќ ги анализира етнопсихолошките аспекти на национализмот и општиот пресврт во последната декада на 20 век, на просторите на поранешна Југославија. Самиот Кеџмановиќ е сведок на банализирањето и компромитирањето на психичкото здравје, односно индивидуалното обезличување, споредувајќи ја психијатриската амбуланта со огледалото кое Шекспировите глумци го држат покрај патот по кој поминува животот. Според него, етничките времиња се времиња на губење и пронаоѓање на изгубените идентитети: лични, семејни, етно-национални. Во кризни времиња, како што се граѓанските војни, етничкиот идентитет станува судбинско определување на човекот, а колективниот, групниот менталитет, битен аспект на определувањето за етнонационализам. Пред речиси еден век В. Г. Сумнер етноцентризмот го определил како „гледните според кое сопствената група е центарот на сè, а сите останати се управуваат според неа...“. „Тие“ стануваат групен субјект. „Тие“ се како еден. Во „нивната“ група нема издиференцирани членови. Од колективот не се гледа поединецот, со сите негови дилеми, сомнежи, стравови, склоности. А идеален објект за проекција на сопствените

Senka Naumovska

Dušan Kecmanović:
Etnička vremena
Beograd, Biblioteka XX vek, 2001

Са më shumë që jetën e njeriut e përcaktojnë dhe e formësojnë normat kolektive, aq më i madh është amoraliteti i tij
(K. G. Jung).

Në librin me ese *Kohërat etnike* Dushan Kecmanović i analizon aspektet etnopsikologjike të nacionalizmit dhe kthesën e përgjithshme në dekadën e fundit të shekullit XX në hapësirat e ish Jugosllavisë. Vetë Kecmanović është dëshmitar i banalizimit dhe kompromitimit të shëndetit psikik përkatësisht të zvetnimit individual, duke e krahasuar ambulancën psikiatrike me pasqyrën të cilën e mbajnë aktorët e Shekspirit pranë udhës nëpër të cilën kalon jeta. Sipas tij kohërat etnike janë kohëra të humbjes dhe gjetjes së identiteve të humbura, personale, familjare, etnonacionale. Në kohëra të krizës siç janë luftërat qytetare identiteti etnik bëhet përcaktim i fatit të njeriut, kurse mentaliteti kolektiv, grupor - aspekt me rëndësi i përcaktimit për etnonacionalizëm. Para thaujse një shekulli V. G. Sumneri e ka përkufizuar etnocentrizmin si “pikëpamje sipas së cilës grupi vetanak është qendra e çdo gjëje e të gjithë të tjerët e marrin drejtimin sipas tij...”. “Ata” bëhen subjekt grupor. “Ata” janë si një. Në grupin e tyre nuk ka anëtar të veçuar. Nga kolektivi nuk duket individi, me të gjitha dilemat, dyshimet, frikën dhe prirjet e tij. Kurse objekti ideal për projektimin e shfaqjeve vetanake negative është dikush i ngjashëm me ne, i afërt me ne, është

негативни претстави е некој кој ни е сличен, близок, како нас а, сепак, различен. На тоа се темели антагонизмот на сродните етнички групи (односно, феноменот нарцизам на мали разлики). Постапката на индивидуално обезличување се применува и на сопствената етнонационална група, секогаш кога своите етнонационални ставови и чувства се објаснуваат/оправдуваат со етнонационализмот на членовите на другата група. Кога гласот на колективот ќе го надмине гласот на индивидуалното во човекот, човекот ја губи својата спонтаност. Кеџмановиќ се сложува со Ј. Кристева, според која исклучувањето на „другите“ го зајакнува идентитетот на кланот, сектата, партијата, нацијата. Тоа претставува извор на задоволството на идентификација, а истовремено го оправдува вандалското гонење („она ми е туѓо, затоа го отфрлам, прогонувам и уништувам“). Во контекст на анализа на социјално-психолошките основи на етноцентризмот клучно е прашањето-дали растечката групна кохезивност, задолжително предизвикува негативни, дури непријателски ставови кон оние што не се од „мојата“ група? Одговорот е дека секое зајакнување на интрагрупната кохезивност е проследено со антагонизирање на оние кои не се членови на таа група. Едно од прашањата на кое се обидува да одговори Кеџмановиќ е дали етнонационалистите се нормални? Бидејќи етнонационализмот е колективен феномен, неговите актери наликуваат еден на друг (според однесувањето, идеите што ги застапуваат и аргументацијата со која се служат), што не е случај со индивидуалните психопатолошки манифестации. Психички болните луѓе, дури и оние кои страдаат од ист тип на пореметување, имаат најразличен психопатолошки израз. И, додека било која форма на колективно однесување ја хомогенизира групата, психички пореметеното однесување ја нарушува кохезивноста на групата, бидејќи е социјално аберантно, бидејќи отскокнува од социјално очекуваната форма, а најмногу од сè, затоа што е неразумно однесување кое не може „да се доведе во ред со примена на принципот на награда и казна“. „Болни не сме, а здрави уште помалку“, заклучува Кеџмановиќ, за психичката состојба на луѓето во времето, кое го нарекува етничко.

pikërisht si ne e megjithatë i ndryshëm prej nesh. Në këtë bazohet antagonizmi i grupeve të ngjashme etnike (përkatësisht fenomeni narcizëm i ndryshimeve të vogla). Veprimi i zvetnimit individual zbatohet edhe te grupi vetanak etnonacional gjithmonë atëherë kur ndjenjat dhe qëndrimet vetanake etnonacionale sqarohen/ arsyetohen me etnonacionalizmin e anëtarëve të grupit tjetër. Kur zëri i kolektivit e tejkalon zërin e individuale te njeriu, atëherë njeriu e humb spontanitetin e tij. Kecmanoviçi pajtohet me J. Kristevën, sipas së cilës përjashtimi i “të tjerëve” e përforcon identitetin e klanit, sektës, partisë, kombit, paraqet një burim kënaqësie të identifikimit, ndërsa në të njëjtën kohë e arsyeton ndjekjen vandaliste (“atë e kam të huaj, prandaj e hedh poshtë, e përndjek dhe e shkatërroj”). Në kontekst të analizës së bazave socialo-psikologjike të etnocentrizmit thelbësore është pyetja - a shkakton kohezioni grupor në rritje detyrimisht qëndrime negative, madje armiqësore ndaj atyre të cilët nuk janë të grupit tim? Përgjegja është se çdo përforsim i kohezionit ndërgrupor përcillet me antagonizimin e atyre të cilët nuk janë anëtarë të atij grupi. Njëra nga pyetjet në të cilat orvatet të përgjigjet Kecmanoviçi është - a janë etnonacionalistët normalë? Meqë etnonacionalizmi është fenomen kolektiv aktorët e tij i ngjajnë njeri-tjetrit (sipas sjelljes, ideve që i përfaqësojnë dhe argumentimit me të cilin shërbehen), gjë që nuk ndodh me manifestimet individuale psikopatologjike. Të sëmurët psikikë, madje edhe ata të cilët vuajnë nga çrregullime të njejta kanë shprehje shumë të ndryshme psikopatologjike. Dhe, derisa cilado formë e sjelljes kolektive e homogenizon grupin, sjellja e çrregulluar psikike e rrënon kohezionin e grupit sepse është socialisht aberative, sepse del jashtë formës së pritur sociale e më së shumeti pse është sjellje e pakuptimtë e cila nuk mund “të vihet në rend me zbatimin e parimit të shpërblimit dhe dënimit”. “Të sëmurë nuk jemi e aq më pak jemi të shëndoshë”, vjen në përfundim Kecmanoviçi për gjendjen psikike të njerëzve në kohën të cilën e quan etnike.

Përkthim: Lindita Ahmeti